

CAPÍTOL I

INTRODUCCIÓ AL LLIBRE BLANC DE L'ECONOMIA SOCIAL A CATALUNYA. OBJECTIUS, METODOLOGIA I CONTINGUTS

1. Presentació

Economia Social, Tercer Sector o Tercer Sistema són termes que designen un sector empresarial emergent dins les societats modernes, tot i que ha tingut diferents manifestacions al llarg de la història dels pobles, protagonitzat per la societat civil i concebut per a servir a l'interès general de les comunitats on s'ha desenvolupat.

Les formes concretes d'organització econòmica que configuren l'Economia Social en el nostre país són les cooperatives, les societats laborals, les associacions, les mutualitats i les fundacions.

D'una banda, els trets característics d'aquestes organitzacions es defineixen per:

- Ser iniciatives que procedeixen d'un grup de ciutadans.
- El poder polític en l'interior de l'empresa no es fonamenta en la propietat del capital.
- La participació dels treballadors i dels socis en els òrgans polítics de l'empresa.
- Una distribució limitada o no dels beneficis.
- Un objectiu explícit de benefici a la comunitat.

D'altra banda, les organitzacions empresarials de l'Economia Social actuen en tots els sectors d'activitat econòmica:

- En el **sector primari** es troben les diferents expressions del *cooperativisme agrari, pesquer i ramader*, com són les *cooperatives agràries, cooperatives d'explotació comunitària de la terra o cooperatives del mar*.
- En el **sector industrial**, fonamentalment es troba *el cooperativisme de treball associat* i les *societats laborals*.
- En el **sector de l'habitatge**, el *cooperativisme d'habitatge*.
- En el **sector serveis**, cal destacar la gran varietat d'expressions en què l'Economia Social es manifesta, a través dels diferents subsectors:
- En el **sector de la distribució**, prenen l'expressió de cooperativisme de serveis i cooperativisme de consum.
- En el **sector de serveis a les persones**, les organitzacions de l'Economia Social prenen, preferentment, les formes jurídiques de cooperatives de treball associat, societats laborals, fundacions i associacions.
- En el **sector de la previsió social**, les mutualitats de previsió social voluntària i d'assistència sanitària i les mútues de treball i malalties professionals.

L'Economia Social en l'àmbit de la Unió Europea

En l'àmbit dels països membres de la *Unió Europea (UE)*, les organitzacions empresarials de l'Economia Social constitueixen una realitat econòmica i social no menyspreable, encara que, tal com reconeix la mateixa *Comissió Europea*, tenen una manca de reconeixement considerable.

En conjunt, es calcula que el sector representa un total de 8.590.000 llocs de treball, és a dir, el 6,45% de l'ocupació total de la UE i el 7,78% de l'ocupació remunerada de la UE.

Si es comptabilitza el treball voluntari en el si de les organitzacions sense ànim de lucre, assimilant cada 8 hores de tasca voluntària a un lloc de treball a temps complet, es podria estimar un augment de l'ocupació total en el Tercer Sistema de l'ordre del 10%.

Els canvis estructurals produïts en el curs de les dues últimes dècades del segle XX han generat noves organitzacions que pertanyen a l'Economia Social. Aquestes organitzacions sorgeixen per a satisfer noves demandes de la ciutadania, així com de les administracions públiques. Tanmateix, contribueixen a contrarestar les externalitats negatives d'unes taxes d'atur elevades i persistents, i de l'exclusió social.

Es constata que, durant la dècada dels vuitanta, l'augment que ha experimentat l'ocupació en el sector empresarial no lucratiu és extraordinàriament superior a l'augment generat en el conjunt de l'economia: Alemanya registrà un augment de l'ocupació no lucrativa de l'11%, mentre que en el conjunt de l'economia, el creixement se situà en el 3,7% . En el mateix període, França registrà una taxa d'augment de l'ocupació no lucrativa del 15,2% i una taxa d'augment de l'ocupació total del 4,2%; anàlogament, Itàlia registrà unes taxes d'increment del 39% i del 7,4%, respectivament¹.

En la primera meitat de la dècada dels 90 s'adverteix encara una acceleració en el ritme de creixement de l'ocupació no lucrativa: s'estima una taxa que s'aproxima al 24% en el cas de França, Alemanya, els Països Baixos i el Regne Unit. L'ocupació creada en el sector empresarial no lucratiu suposa més del 20% de la creació d'ocupació neta en aquests països.

Cal destacar que tres quarts parts d'aquests nous llocs de treball s'han generat en els sectors de l'educació, la sanitat i els serveis socials; altres camps d'activitat, com l'esport, la cultura i la formació ocupacional i professional, també registren percentatges considerables².

¹ (COM (2000) 196 final, pp12).

² (COM(2000) 196 final, pp,12).

L'Economia Social en l'àmbit de l'Estat Espanyol

Segons l'estudi del CIRIEC (1999), referit a l'Estat Espanyol, existien l'any 1998 un total de 423.703 llocs de treball, únicament en l'àmbit de les **cooperatives**, les **societats laborals** i les **mutualitats de previsió social**.

Per altra banda, es comptabilitzaven 473.750 llocs de treball remunerats a temps complert entre les **fundacions** i les **associacions** en l'any 1995. Segons aquestes xifres, més del 50 per 100 dels llocs de treball de l'Economia Social de l'Estat Espanyol han estat creats en el sí de les entitats sense ànim de lucre en els darrers anys.

Aquest creixement s'explica en part pel fort nivell d'externalització de determinades funcions que són responsabilitat de **les administracions públiques locals** i, sobretot, **autonòmiques**.

Es poden diferenciar dos tipus importants d'activitats:

- Producció de béns i serveis d'interès general o col·lectiu: prestació de serveis socials, serveis sanitaris, culturals, educatius, de formació professional, etc.
- Integració de les persones desocupades a través de l'experiència de treball:
 - creació i desenvolupament de **centres especials de treball i tallers ocupacionals** en l'àmbit de les **discapacitats objectivables**.
 - creació i desenvolupament **d'empreses d'inserció social pel treball** en l'àmbit de les **discapacitats socials**.

En definitiva, el fort desenvolupament que ha registrat l'estat de benestar en els darrers vint-i-cinc anys i, sobretot, l'estratègia de la gestió indirecte adoptada per les administracions públiques, es mostren com dues de les raons claus que expliquen el fort desenvolupament del **Tercer Sector**.

Perspectives de l'Economia Social

La Comissió Europea preveu el creixement de la importància econòmica i social de l'Economia Social en els propers anys com a conseqüència de:

a) - Des del punt de vista de la demanda:

1. L'augment de la renda disponible de les persones genera automàticament un augment de les seves demandes de benestar, i alhora fomenta l'aparició de noves demandes en l'àmbit dels serveis a les persones.
2. La massiva incorporació de la dona en el mercat de treball, en tant que genera una reducció de la capacitat productiva de la unitat familiar. L'ajust a la demanda desabastida es realitza a través de la mercantilització de certes activitats, que avui encara formen part de l'anomenada *esfera informal o comunitària* de producció de béns i serveis.

L'informe del 1998 de la *Comissió Europea* sobre *índex d'ocupació* preveu que, si s'adopta com a punt de referència la tendència seguida en els Estats Units, en la Unió Europea existeix un potencial de creació de nova ocupació xifrat en 10 milions de llocs de treball, únicament en l'àmbit dels ***serveis a les persones*** - *serveis socials, recreatius, educatius, sanitaris, d'assistència personal* -. En aquesta àrea del sector serveis és precisament on les organitzacions de l'Economia Social s'han mostrat més actives recentment, de forma que un gran nombre d'aquests serveis serien ofertats per les organitzacions de l'Economia Social.

b) - Des del punt de vista de la oferta:

El factor clau és **l'avantatge competitiva** que les entitats sense ànim de lucre han mostrat com a mecanisme de provisió de determinats serveis, i que conseqüentment ha impulsat el seu desenvolupament en els sectors *d'assistència als malalts i persones grans, serveis d'ajuda a les persones amb discapacitats reconegudes i amb discapacitats socials*, així com, en tot el que fa referència *als serveis d'assistència infantil, suport al fracàs escolar, guarderies, lleure, activitats extra escolars*, etc.

Tanmateix es considera que l'expansió del *sector no lucratiu* constitueix un fenomen d'importància estratègica per assolir la **igualtat d'oportunitats** i progressar cap a una societat més justa.

A mode de síntesi, la confluència de, per una banda la incorporació de la dona en el mercat de treball, i per l'altra, el desenvolupament del Tercer Sector en nous àmbits d'activitat econòmica els quals tradicionalment han estat responsabilitat de la dona en l'interior de la llar familiar, es configuren com un mecanisme de reconciliació de la vida laboral i familiar en les societats modernes i de creació de valor afegit.

No obstant, l'aprofitament d'aquest potencial de creixement de l'Economia Social podria veure's limitat per una sèrie d'obstacles que seria convenient eliminar. Obstacles que, en part són responsabilitat de les pròpies organitzacions del Tercer Sistema, mentre que en part depenen de factors que escapen del seu control directe, com són els que fan referència al *marc institucional, legislatiu i de finançament*.

2. Objectius de l'Estudi

2.1. Objectiu General

L'objectiu ha estat la construcció d'una **fotografia general** dels diferents components de l'Economia Social i de la seva rellevància econòmica i social com a sector empresarial creador de riquesa, llocs de treball i cohesió social.

2.2. Objectius intermedis

1. Elaboració d'**informes sectorials**, fonamentalment a partir del criteri de **forma jurídica i de branca de cooperativa**, els quals permetin realitzar una fotografia actualitzada de la realitat empresarial i social de l'Economia Social a Catalunya.
2. Fer una **anàlisi de l'actual reconeixement institucional** de l'Economia Social a Catalunya, a partir de l'**estudi específic de la normativa** que fa referència explícita a l'Economia Social o a algun dels seus components.

3. Analitzar el **nivell de reconeixement científic** de l'Economia Social a les **universitats catalanes**.
4. Avaluar la visualització mediàtica de l'Economia Social en els **mitjans de comunicació**.
5. Conèixer la **importància econòmica** de l'Economia Social dins l'economia catalana.
6. Elaborar propostes per tal de potenciar el **nivell de desenvolupament** de l'Economia Social dins la societat catalana.

Metodologia

Per a l'elaboració del Llibre blanc de l'Economia Social a Catalunya s'ha aplicat la següent metodologia:

1. Consulta de dades estadístiques i registres.
2. Anàlisi dels estats econòmics i financers pel període 1998-2000 de 100 empreses de l'Economia Social.

Col·laboracions

Per a la recollida de la informació econòmica financera de les empreses, s'ha obtingut la col·laboració de les següents organitzacions de representació:

- Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya
- Federació de Cooperatives de Consumidors i Usuaris de Catalunya
- Federació de Cooperatives de Serveis i de Cooperatives de Transportistes de Catalunya
- Federació de Cooperatives d'Habitatges de Catalunya
- Federació de Cooperatives d'Ensenyament
- Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya
- Federació de Societats Laborals de Catalunya
- Consell Nacional de la Joventut de Catalunya
- Associació Empresarial de la Iniciativa Social

Seminaris de treball

En el període d'abril a juliol dels 2001 es van celebrar 13 seminaris de treball. Un seminari per a cadascuna de les següents branques de l'Economia Social:

- Economia Social, Tercer Sector, Tercer Sistema
- Mutualisme de Previsió Social i Mútues d'Accidents de Treball i Malalties Professionals
- Cooperativisme Agrari
- Cooperativisme de Consum
- Cooperativisme de Serveis i de Transportistes
- Cooperativisme d'Habitatge
- Cooperativisme d'Ensenyament
- Cooperativisme de Treball Associat
- Societats Laborals
- Empreses d'inserció pel treball
- Empreses que presten serveis a les persones
- Associacions

Prèviament a cada seminari, es feu arribar un informe sectorial als assistents que després es treballava en sessions de quatre hores, a excepció del primer seminari que va tenir una durada de vuit hores.

Els objectius de cadascun d'aquests seminaris van ser fonamentalment:

1. Fer una presentació dels resultats provisionals obtinguts del treball empíric.
2. Contrastar l'opinió amb els actors implicats en cada sector.
3. Realitzar una valoració de les oportunitats i amenaces, tant internes com externes, de cada sector.
4. Plantejar propostes d'actuació, tant per a què les faci el propi sector com d'intervenció per al foment i promoció de l'Economia Social a Catalunya

En cadascun d'aquests seminaris monogràfics van participar:

- a) Els responsables polítics de l'Economia Social en el sector d'activitat corresponent.

- b) Els empresaris de l'Economia Social en el sector d'activitat corresponent.
- c) Els agents socials: sindicats.
- d) Els responsables del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya.
- e) L'equip de treball del Llibre blanc de l'Economia Social a Catalunya.
- f) Professionals experts en la temàtica a tractar.

La mitjana de persones que van participar en el conjunt d'aquests seminaris va ser de 25 persones. Això significa que van participar entorn a 325 persones en la realització d'aquest Llibre blanc de l'Economia Social a Catalunya.

Les intervencions realitzades en aquests seminaris eren gravades i posteriorment recollides en una nova redacció de cadascun dels informes sectorials. Senyalar que alguns dels informes van ser re-enviats a les federacions corresponents per a què donessin la seva conformitat final.

4. Continguts del Llibre blanc de l'Economia Social a Catalunya

L'objectiu d'aquesta secció és proporcionar l'estructura del llibre i explicar el context que justifica l'existència de cadascun dels capítols de l'Informe.

Aquest estudi ha estat coordinat per la Dra. Isabel Vidal, directora del Centre de Ciutadania i Societat Civil de la Universitat de Barcelona. Aquest informe es compon de vint-i-dos capítols més annexes. Els capítols segon i tercer són transversals. La Sra. Mercè Pizarro va escriure *L'entorn econòmic de l'Economia Social catalana*. Aquest primer capítol transversal conté una presentació de l'escenari internacional en el qual es mou l'economia catalana. Facilita una panoràmica del comportament de les principals variables macroeconòmiques en el curs dels darrers cinc anys, sobretot del comportament del PIB. Fa una anàlisi de l'evolució del mercat de treball, posant èmfasi en les seves transformacions i en com el desenvolupament de les activitats de serveis està reconfigurant el perfil del treballador/treballadora a Catalunya. Aquest capítol finalitza ubicant el comportament de l'Economia Social en aquest escenari d'actuació que és l'economia catalana. El capítol tercer, escrit

per la Dra. Isabel Vidal, tracta les diferents corrents acadèmiques que hi ha darrera dels conceptes d' Economia Social, Tercer Sector, Tercer Sistema. Avancem ja ara en aquesta presentació que els actors polítics a Catalunya van optar per identificar-se amb el nom d'Economia Social.

A continuació, l'Informe s'endinsa en l'àmbit de les anàlisis sectorials, dedicant un capítol per cadascuna de les expressions jurídiques que prenen les empreses i entitats de l'Economia Social. Es fa una excepció destinant un capítol a les empreses socials que actuen en l'àmbit de la inserció pel treball. Aquí es va decidir trencar el criteri de fórmula jurídica per facilitar la visibilitat d'aquest perfil d'empresa. En total 13 capítols aborden de forma sectorialitzada les diferents expressions jurídiques i tipus d'empreses i entitats de l'Economia Social per a l' activitat econòmica. Tots ells centren la seva atenció en les organitzacions que desenvolupen activitat econòmica. S'ha exclòs les organitzacions que fan activitats de representació i les que fonamenten el seu funcionament solament amb el treball voluntari.

Les anàlisis sectorials comencen amb un capítol destinat a les mutualitats *El Mutualisme: Les Mutualitats de Previsió Social i les Mútues d'Accident de Treball i Malalties Professionals*. S'inicia amb unes reflexions sobre els orígens, desenvolupament i fonaments del mutualisme com a tècnica de previsió social, considerat com un dels embrions moderns del que avui coneixem com a Seguretat Social. Encara que el mutualisme va néixer molt abans, es desenvolupa principalment en el segle XIX, com a conseqüència de la necessitat dels obrers d'organitzar-se per a resoldre de forma col·lectiva el risc de malaltia i la previsió de la vellesa. Aquest capítol, de marcat contingut jurídic, fa una anàlisi del règim jurídic de les mutualitats i de les seves principals notes caracteritzadores. Es fa un comentari a la Llei 28/1991 de Mutualitats de Previsió Social i la Llei 30/1995 de Ordenación y Supervisión de los Seguros Privados. El seu autor és el Dr. Ignasi Camós.

A continuació s'inicia un bloc constituït per set capítols que prenen el cooperativisme com a objecte d'estudi. Comença amb un capítol marc de presentació del Decret Legislatiu 1/1992, de 10 de febrer, pel qual s'aprova el text refós de la Llei de Cooperatives de Catalunya. La seva redacció va ser responsabilitat de la Sra. Carmen Chacón.

En la redacció dels capítols sectorialitzats ha participat un grup nucli més una persona experta en cada tema. Les persones que han compost el grup nucli que ha redactat el conjunt dels capítols sectorialitzats són: Dr. Joaquin Trigo, Dra. Isabel Vidal i Sr. Francesc Iglesias.

L'anàlisi sectorial per branques de cooperatives s'inicia amb el cooperativisme agrari. Es considera que l'entramat cooperatiu agrari a Catalunya constitueix un pilar fonamental pel desenvolupament tècnic, econòmic, social i d'equilibri territorial del país. Aquest capítol fa una trajectòria històrica d'aquesta branca del cooperativisme. Proporciona les dades registrals i la seva distribució per comarques; facilita l'estructura econòmica i els estats financers pels anys 1998 i 1999; emmarca el cooperativisme agrari en el marc de la política agrícola comuna i finalitza amb una anàlisi DAFO on els principals punts forts a subratllar són a) proximitat a un mercat molt important; b) existència d'un important complex agroalimentari català; c) orientació mercantil i poca dependència de les produccions més subvencionades per la PAC; d) ampli ventall productiu; e) tradició i arrelament. En conclusió, les cooperatives són un element estructurant de la societat en el món rural català més profund. Continuen essent actualment un element fonamental, no solament en l'economia sinó també en la societat dels municipis més agraris de Catalunya. Són essencials en l'organització i vertebració social. La Dra. Lourdes Viladomiu és l'experta que ha participat en la redacció d'aquest capítol.

Segueix amb l'anàlisi del cooperativisme de consum, en la qual ha col·laborat la Sra. Teresa Udina. Aquest capítol facilita l'evolució històrica del cooperativisme de consum a Catalunya. Presenta el nou cooperativisme: dades registrals i la seva distribució comarcal, estructura econòmica i financera i finalitza amb una anàlisi DAFO. Són organitzacions que, algunes d'elles, han desenvolupat un forta capacitat empresarial, fonamentada en la democràcia dels ciutadans i dels treballadors. Molt arrelades a l'entorn i al territori. Proposen el desenvolupament d'un pla estratègic de foment del cooperativisme de consum, ampliar les seves aliances estratègiques amb altres experiències d'àmbit comunitari i la creació de noves cooperatives en nous serveis per a les persones.

El capítol vuitè es destina a l'estudi del cooperativisme de serveis i de transportistes. En el context català, la distribució comercial és un sector d'ac-

tivitat econòmica amb un pes important. En el cas del cooperativisme de serveis i de transportistes i, des de la mobilització de recursos econòmics, existeixen dues activitats bàsiques: per una banda el sector de les cooperatives de comerciants minoristes, i per l'altra, les estructures de suport als transportistes autònoms. Aquest capítol comença amb una definició del cooperatives de serveis i de transportistes, enumerant les activitats o serveis que faciliten al soci; fa una presentació de les dades registrals, cita experiències cooperatives concretes i presenta els estats financers d'aquesta branca del cooperatives; reflexiona sobre els diferents models de creixement empresarial i finalitza amb una anàlisi DAFO on subratlla com a punts forts a) facilitar que els seus membres associats puguin augmentar la capacitat per a afrontar la dura competència de les noves formes de distribució i b) ser un instrument per a estabilitzar el treball autònom. Com a punt feble es constata la falta de visualització d'aquesta branca del cooperativisme en la societat catalana. La redacció d'aquest capítol va ser responsabilitat exclusiva del grup nucli de redacció del conjunt d'estudis sectorials.

A continuació s'aborda l'estudi del cooperativisme d'habitatge, amb la col·laboració del Sr. Antoni Heras. Durant l'any 2000, a Catalunya hi havia 50 cooperatives d'habitatge actives que van proporcionar el 15 per 100 de l'oferta d'habitatge protegit i van mobilitzar a 55.000 ciutadans. El capítol s'inicia fent una anàlisi del marc jurídic concret del cooperativisme d'habitatge. El segon punt descriu la seva importància en xifres; presenta la història recent i finalitza amb un apartat que tracta del futur immediat de les cooperatives d'habitatge. La principal reivindicació del sector és l'oferta insuficient de sòl públic.

El capítol desè tracta el cooperativisme d'ensenyament. Les cooperatives d'ensenyament i escolars poden ser de consum, de treball associat o mixtes. L'origen d'aquesta branca de la cooperació prové de mitjans de la dècada dels anys seixanta. Fins mitjans dels vuitanta va tenir un desenvolupament i ressò social. A partir d'aquest moment, i de forma progressiva, algunes s'integren en la xarxa pública d'escoles i altres mantenen la seva autonomia formal però són escoles fortament depenents del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, al ser escoles concertades que estan proveint un servei públic. La redacció d'aquest capítol va ser responsabilitat exclusiva del grup nucli de redacció del conjunt d'estudis sectorials.

Finalitza el bloc amb un capítol destinat a l'estudi del cooperativisme de treball associat. L'any 2000 hi havia 4.000 cooperatives en actiu a Catalunya, que generaven 30.000 llocs de treball i que cotitzaven a la Seguretat Social. Aquest capítol comença amb la història del cooperativisme de treball associat des del segle XIX. Centra la seva atenció en el període de redescobriment i fort desenvolupament en el curs dels anys vuitanta. Es mostra que les cooperatives de treball associat vigoritzen el teixit productiu i creen ocupació en conjuntures econòmiques negatives, s'insereixen en el moviment de micro-empresa, actuen majoritàriament en el sector de serveis i estan presents en les activitats que pertanyen als nous filons d'ocupació. La redacció d'aquest capítol va ser responsabilitat exclusiva del grup nucli de redacció del conjunt d'estudis sectorials.

Posteriorment, es recupera el criteri de fórmula jurídica amb l'estudi de les societats laborals. Aquestes van néixer a contracor de qualsevol ortodòxia a finals dels anys setanta, com a conseqüència de la crisi industrial d'aquell moment. El naixement de les societats laborals va permetre desmitificar més d'un mite. Va permetre tornar a recordar que els treballadors també poden ser empresaris. Van mostrar que eren capaços de reflotar una empresa en crisi. El reconeixement institucional, a partir de 1986, permet el desenvolupament d'experiències empresarials ex-novo, procedents d'un petit grup de treballadors que volen crear el seu lloc de treball. La Llei de 1997 va facilitar encara més el foment d'aquestes iniciatives empresarials basades en ser molt intensives en treball. L'any 2000, el moviment d'empreses societats laborals estava comprès per 1.577 centres de producció i 9.640 treballadors en actiu. Són empreses de molt petita dimensió, tenen una importància creixent en els sectors de serveis i construcció, però una pèrdua relativa en el sector de la indústria, bressol de les societats laborals. La redacció d'aquest capítol va ser responsabilitat exclusiva del grup nucli de redacció del conjunt d'estudis sectorials.

Els capítols tretzè i catorzè tracten de les fundacions. En el primer d'aquests dos capítols es fa una presentació de la Llei actual de Fundacions catalana, realitzada per la Sra. Carmen Chacón, i una anàlisi de l'evolució històrica i anàlisi de la informació facilitada per la Direcció General d'Associacions i Fundacions del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, la redacció de la qual va anar a càrrec del Sr. Francesc Iglesias. A continuació i amb capítol propi s'aborda l'estudi de les fundacions d'empre-

ses que realitzen activitats de mecenatge i patrocini. El responsable de la redacció d'aquest capítol va ser el Sr. Pere Clotas. Algunes empreses amb seu a Catalunya han constituït fundacions dotades amb recursos econòmics de l'empresa per dedicar-los a actuacions sense finalitat de lucre i d'interès general. Per altra banda, les caixes d'estalvi han creat fundacions que s'ocupen de portar a terme l'obra social i/o cultural de les mateixes. En paral·lel les empreses, cada dia amb més intensitat, estan aportant recursos econòmics en espècie o de treball a entitats i causes culturals, socials, esportives o sanitàries; és el que s'anomena patrocini empresarial. Aquest patrocini el practiquen no solament les fundacions de les empreses sinó moltes empreses que no han constituït fundació. Es calcula que durant l'any 2000, el patrocini, sense comptar les caixes, va ser de 40.000 milions pessetes. Una quarta part podria ser el que beneficia a les entitats catalanes. El capítol està estructurat de la següent forma: En primer lloc s'invoca el caràcter històric del mecenatge a Catalunya. A continuació es precisen els conceptes bàsics del que s'entén per patrocini empresarial modern. En el tercer apartat es fa una breu descripció de les característiques i situació del patrocini empresarial actual a Catalunya. Els dos apartats últims tracten respectivament les dues formes d'entitats realment pròpies de l'Economia Social: les fundacions d'empresa i les caixes.

A continuació, es troba el capítol que es dedica a fer una presentació del fenomen associatiu, elaborada pel Sr. Josep Martí. L'associacionisme ha esdevingut un element molt important en l'estructuració de la societat civil catalana. La lògica que la unificació d'esforços comporta més solidesa vers la finalitat que es pretén aconseguir és l'element clau sobre el que es basa la creació d'associacions. Els ciutadans i ciutadanes s'han agrupat per finalitats ben diverses. El procés evolutiu ens indica que l'associacionisme ha anat incidint en les noves problemàtiques que s'han generat a la societat. En el curs dels darrers vint-i-cinc anys ha desenvolupat una activitat empresarial gens menyspreable. És la fórmula jurídica que aporta una proporció més important del valor afegit brut i de llocs de treball del conjunt de les formes que pertanyen a l'Economia Social. En aquest capítol es fa una evolució històrica, s'analitzen els principals àmbits d'actuació i fonts de finançament de les associacions catalana. Es fa una anàlisi DAFO en la qual es constata com a punt feble l'insuficient nivell d'estructuració empresarial per a gestionar capacitats empresarials en creixement i com a punt fort es senyala la bona imatge i fort arrelament social que té l'associacionisme a Catalunya.

Els estudis per sectors o branques d'activitats finalitza amb l'anàlisi de les empreses d'inserció social pel treball. No es disposa d'una anàlisi sistemàtica de les empreses d'inserció pel treball. Recentment han vist augmentar el seu reconeixement institucional amb la Llei 12/2001 de 9 de juliol sobre mesures urgents de reforma del mercat de treball. Ara bé, des d'un punt de vista pràctic, no hi ha cap avantatge per a ser empresa d'inserció ja que les bonificacions a la contractació de persones que pertanyen a col·lectius exclosos socialment s'apliquen a qualsevol empresa. A Catalunya, les empreses socials d'inserció sol·liciten una regulació específica. La redacció d'aquest capítol va anar a càrrec de la Dra. Isabel Vidal i de la Sra. Carmen Chacón.

Una vegada analitzades cadascuna de les expressions i formes que pren l'Economia Social a Catalunya, els següents capítols tornen a abordar temes comuns al conjunt de les diferents formes i expressions que pren l'Economia Social. La seva redacció va anar a càrrec del Dr. Eduardo Rojo.

El primer capítol d'aquesta segona sèrie de caire transversal analitza les diferents mesures de foment de l'Economia Social en els àmbits de la Unió Europea, Organització Internacional del Treball, espanyol i català. És un capítol de comentari de llei i té el mèrit de recopilar en un mateix text els diferents mecanismes de promoció avui vigent.

A continuació, es presenten tres capítols que amb criteris diferents analitzen el grau d'integració i de reconeixement de l'Economia Social dins la societat catalana. El primer amb el títol *La visibilitat mediàtica de l'Economia Social a Catalunya* mostra de quina manera l'Economia Social és reflectida en la premsa catalana mitjançant una anàlisi dels fets que han esdevingut al llarg d'un determinat període de temps. El període de temps ha estat de 3 mesos. El nombre d'informacions recollides fou 548 i 131 el nombre de diaris i publicacions. Entre altres, les conclusions que s'obtenen són: el sector cooperatiu és el més present a la premsa a nivell provincial, a Tarragona i Lleida amb un 80%; mentre que a Barcelona i Girona no arriba a la meitat. Les fundacions configuren gairebé la meitat de les informacions de la província de Barcelona sobre Economia Social, mentre que a Tarragona i Lleida ronden el 10% cadascun. Les províncies de Barcelona i Girona presenten una diversificació més elevada de sectors de l'Economia Social que Tarragona i Lleida, on hi ha sectors absents com ara les empreses d'inserció i les societats

laborals. Quant a l'evolució de la presència de l'Economia Social a la premsa, i des d'un punt de vista general, la notícia d'Economia Social amb més presència i continuïtat a la premsa d'abast general tracta el sector d'associacions, a la d'abast comarcal, les fundacions i a la premsa econòmica, les cooperatives agràries. D'aquesta manera, els sectors de les associacions, fundacions d'empresa i patrimoni i les cooperatives agràries tenen la presència més notòria i estable durant el període analitzat. Les societats laborals mantenen una presència equilibrada i constant al llarg de tot el període analitzat; mentre que les cooperatives de crèdit són presents el darrer mes del període analitzat, indicador del to puntual del tractament informatiu que mereix aquest sector. No obstant, tret dels casos esmentats, la majoria de sectors de l'Economia Social tenen una evolució inestable (amb pujades i descensos) motivada pel caràcter puntual de la seva presència en la premsa general. Fet que possiblement es deu a l'absència d'una estratègia de comunicació. La seva redacció va anar a càrrec de l'empresa Comunicació Integral, societat cooperativa.

Un segon criteri per copsar el nivell d'integració real de l'Economia Social en la societat és constatar el seu grau de reconeixement científic i acadèmic dins la universitat catalana. Per avaluar aquest fenomen, el capítol estableix un conjunt d'indicadors de formació i recerca que s'analitzen, concretament durant el període 1990-2000, per a cada universitat catalana: Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Girona, Universitat Internacional de Catalunya, Universitat de Lleida, Universitat Oberta de Catalunya, Universitat Politècnica de Catalunya, Universitat Pompeu i Fabra, Universitat Ramon Llull, Universitat Rovira i Virgili i Universitat de Vic. Els indicadors de formació i recerca establerts, a partir dels quals es basa l'estudi, són els següents: i) assignatura impartida, ii) estudis publicats, iii) tesis realitzades en els darrers deu anys, iv) publicacions periòdiques, v) cursos de doctorat, vi) postgraus i mestratges i vii) unitats i centres de recerca. Els resultats obtinguts han estat els següents: a nivell de formació de pre-grau, les matèries relacionades amb l'economia de la cooperació estan absents a excepció de les Escoles d'Empresarials i Relacions Laborals de la Universitat de Barcelona. A nivell de doctorat, solament es tracta el tema de forma indirecta i on hi ha una certa presència és en cursos de postgrau i mestratge. Hi ha una unitat de recerca especialitzada en temes d'Economia Social que és el Centre de Ciutadania i Societat Civil ubicat a la

Universitat de Barcelona i no hi ha cap departament ni àrea de reconeixement relacionada amb l'economia de la cooperació. Es proposa major presència en l'àmbit universitari aconseguint que l'assignatura d'Economia Social sigui matèria d'estudi en els plans docents de les llicenciatures de Dret, d'Econòmiques, Administració i Direcció d'Empreses, Ciències Polítiques, Sociologia i Ciències del Treball; les diplomatures d'Empresarials, Relacions Laborals i de Gestió i Administració Pública de totes les universitats catalanes. Incentivar que els crèdits de pràctiques d'ensenyament es duguin a terme en entitats i empreses de l'Economia Social. Crear les condicions per a què els joves investigadors puguin fer carrera docent, estudiant i fent recerca en temes relacionats amb l'Economia Social. Es va encarregar a la Sra. Cristina Valls la seva realització.

En el capítol que es presenta a continuació, també es pretén aprofundir en la presència de l'Economia Social en el nostre entorn cultural però, en aquest cas, a partir d'una recopilació i posterior anàlisi descriptiva dels llibres, les revistes, les publicacions, divulgacions monogràfiques, etc., sobre Economia Social que han estat editats a Catalunya en els darrers vint anys. La Sra. Àngela Gabàs es va responsabilitzar de la seva elaboració. Es presenta un fons bibliogràfic fruit de la recopilació realitzada mitjançant el buidat de les referències que apareixen als catàlegs bibliogràfics de les universitats catalanes, així com de l'accés als fons bibliogràfics d'altres institucions. Concretament, es tracta d'un fons conformat per 353 referències bibliogràfiques, que en cap moment es pretén exhaustiu de totes les publicacions existents sobre Economia Social a Catalunya, sinó que es presenta com una mostra que permet assolir un doble objectiu. Per un costat, s'ofereix un fons de referència bibliogràfica força complet que es converteix en una eina útil i eficaç per a investigadors i actors socials. Per una altra banda, classificant per temàtiques les referències d'aquest fons, es poden conèixer quins sectors de l'Economia Social gaudeixen de més publicacions, així com quines són les àrees més desconegudes, aquelles sobre les quals són escassos els estudis i publicacions.

Abans d'arribar al capítol final de resum i propostes hi ha un capítol previ que es destina a reflexionar sobre la nova gestió pública i les organitzacions de l'Economia Social a Catalunya. És un capítol on s'aplica l'anàlisi de la ciència política, el Sr. Xavier Torrens s'encarregà de la seva redacció. Es considera que

Catalunya és un país europeu caracteritzat per la tradició històrica del seu teixit social. Tot i així la societat catalana té avui el repte de la creixença i l'eixamplament de l'espai de les entitats de l'Economia Social. Això significa professionalització creixent del sector, tant en la gestió com a empresa social com en el seu protagonisme com a actor polític. El capítol planteja que poden anar lligats tres factors: la modernització de l'administració amb la nova gestió pública, l'impuls de les xarxes de polítiques públiques i la consolidació de les organitzacions de l'Economia Social. S'inicia plantejant el context institucional on es desenvolupen les organitzacions de l'Economia Social. A continuació connecta el model de la nova gestió pública amb el creixement del Tercer Sector. Posteriorment, vincula l'esmentada creixuda amb una vessant externa pròpia de la nova gestió pública, la xarxa de polítiques públiques. En les següents dues seccions exposa la construcció d'un entorn que tingui com a resultat la potenciació de l'Economia Social, així com les resistències a aquest nou redisseny. Per últim, s'ofereix una mostra de propostes en la línia del camí enunciat. En suma, es formula l'apropament a l'enfocament de la nova gestió pública en relació a les organitzacions de l'Economia Social, incorporant-les al nou paradigma d'elaboració de polítiques públiques.

L'últim capítol es destina a fer un resum de les característiques preferentment empresarials que a l'inici d'aquest tercer mil·lenni presenten les diferents expressions de l'Economia Social. S'opta per l'anàlisi numèrica ja que els indicadors quantitius s'han convertit en un mitjà de comunicació en la nostra societat. Ara bé, l'emprament d'aquest llenguatge no significa que l'equip de treball d'aquest estudi no estigui absolutament convençut que l'aportació principal que fa l'Economia Social a la societat catalana és el ser capaç de desenvolupar una activitat empresarial basada en la persona i que els seus objectius són cohesió i equilibri social. S'obté que per a l'any 2000 l'Economia Social representà entre el 5 i el 7 per 100 del Producte Interior Brut català i va generar entre el 10 i el 11 per 100 de l'ocupació catalana. S'acaba el capítol amb un conjunt de propostes. Aquest capítol ha estat escrit íntegrament per la Dra. Isabel Vidal.

5. Equip de treball

Com s'ha fet palès en l'apartat anterior, el present Llibre blanc de l'Economia Social a Catalunya ha estat elaborat per un equip interdisciplinar.

La informació i el treball empíric ha estat proporcionat pel personal tècnic i pels líders polítics així com pels membres de les federacions de les diferents expressions de l'Economia Social. La redacció de la informació facilitada ha estat realitzada per experts en cadascuna de les matèries. Al ser un treball on abunden temes d'índole tant diversa, es feia obligat comptar amb la col·laboració d'experts. Per a la redacció han intervingut economistes, sociòlegs, comptables, estudiosos de la ciència política i consultors. Els capítols que contenen anàlisi sectorial estan escrits per un equip de treball interdisciplinari compost entre dues i quatre persones. Els capítols transversals són, en general, capítols escrits per un sol autor. Han participat professors de les Universitats de Barcelona, Girona, Autònoma de Barcelona i Pompeu Fabra. La direcció ha anat a càrrec del Centre de Ciutadania de la Societat Civil de la Universitat de Barcelona amb el suport del Centre d'Iniciatives de l'Economia Social. Com a coordinadora d'aquest estudi em sento en deute amb totes les persones que han fet possible elaborar aquest Informe en sis mesos. Aquest estudi ha rebut un nivell de col·laboració inestimable. Moltes persones han intervingut i a totes elles moltes gràcies. M'agradaria assenyalar, també, que les persones que estudiem la societat civil sovint no deleguem tota la nostra confiança en la classe política i en els seus gestors. No obstant aquesta afirmació, en aquest cas he de reconèixer públicament que el principal nivell de col·laboració s'ha rebut de la pròpia Direcció General de l'Economia Social del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya i en concret de tres persones, Emili Torrente, Roser Hernández i Francesc González, tres històrics de la gestió pública que s'han bolcat en la realització de l'estudi. Demanar-los que facin el possible per a què els polítics d'aquest país entenguin que l'Economia Social abasta un àmbit més ampli que les cooperatives i les societats laborals.

Ara només resta desitjar-vos una útil i entretinguda lectura.